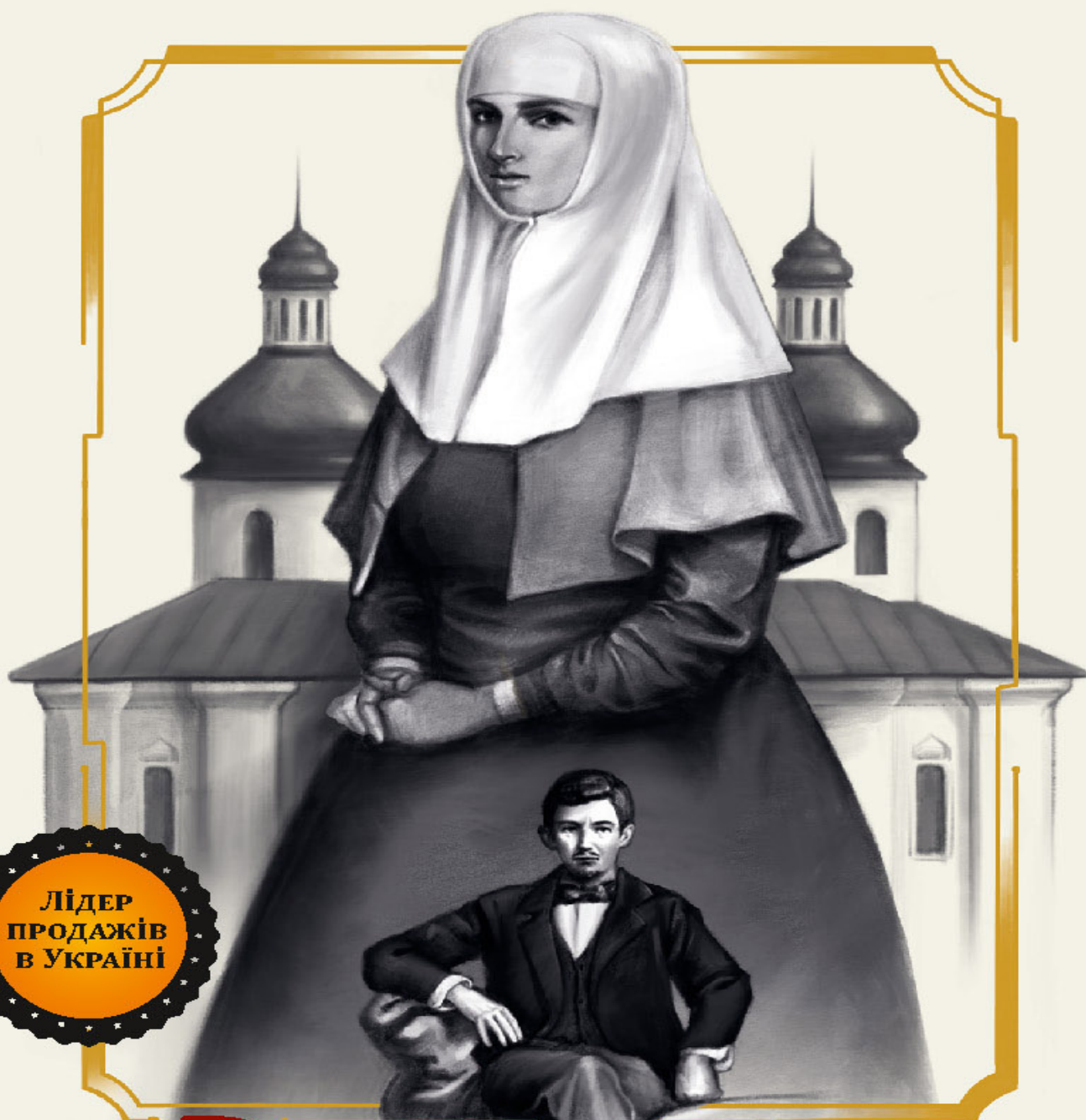

Вигнанець і грішниця

Це - четверта книжка ретро-циклу романів відомого українського письменника Андрія Кокотюхи. 1916 рік, Чернігів. Третій рік триває Перша світова війна. Детектив Платон Чечель, колишній поліцейський, мобілізований на військову службу. Але це прикриття: він виконує неофіційні завдання командування та розкриває військові злочини в тилу. Цього разу йому доводиться розслідувати вбивство мільйонера Гавриїла Логінова. Підозра падає на його кохану, доньку поміщика Юлію. Та дівчина категорично заперечує свою провину, якби Чечель не тиснув на неї. Чечель мимоволі втручається в сферу інтересів кримінального та політичного підпілля, і це призводить до ланцюга жорстоких убивств. Платон теж ледве уникає смерті. А тут іще Юлія безслідно зникає з монастиря, до якого подалася каятися в гріхах.

АНДРІЙ КОКОТЮХА

ЛІДЕР
ПРОДАЖІВ
В УКРАЇНІ

ВИГНАНЕЦЬ

І ГРІШНИЦЯ

УСІ КНИЖКИ ЦИКЛУ:

ВИГНАНЕЦЬ І ЧОРНА ВДОВА
ВИГНАНЕЦЬ І НАВЧЕНА ВІДЬМА
ВИГНАНЕЦЬ І ПЕРЕВЕРТЕНЬ
ВИГНАНЕЦЬ І ГРІШНИЦЯ
ВИГНАНЕЦЬ І ШЛЯХЕТНА ПОЛОНЯНКА

АНДРІЙ КОКОТЮХА

ВИГНАНЕЦЬ

І ГРІШНИЦЯ

2021

ISBN 978-966-982-472-1 (epub)

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Електронна версія створена за виданням:

Серія «Художня література»

Обкладинка Оксани Скворчинської

Кокотюха А. А.

К59 Вигнанець і грішниця / Андрій Кокотюха ; обкл. О. Скворчинської. — Х. : Віват, 2019. — 304 с. — (Серія «Художня література», ISBN 978-966-942-826-4).

ISBN 978-966-942-957-5

Осінь 1916 року. Третій рік триває Велика війна. Платон Чечель, колишній поліцейський, мобілізований на військову службу. Але це прикриття: він виконує неофіційні завдання командування, розкриває військові злочини в тилу. Доля заносить Чечеля до провінційного Чернігова, де він, окрім іншого, мусить залагодити делікатну приватну справу. Треба передати злочинцям велику суму грошей в обмін на докази причетності Юлії, доньки місцевої поміщиці, до вбивства коханця-мільйонера. Чечель мимоволі втручається в сферу інтересів кримінального та політичного підпілля, і це призводить до ланцюга жорстоких убивств. Платон теж ледве уникає смерті. А тут ще Юлія безслідно зникає з монастиря, до якого подалася каятися в гріхах...

УДК 821.161.2-312.4

© Кокотюха А. А., 2018

© Скворчинська О. І., обкладинка, 2019

© ТОВ «Видавництво «Віват»», 2019

РОЗДІЛ 1. ДВАДЦЯТЬ ДВА МІШКИ ЦУКРУ

Вересень 1916 року. Чернігів, із Котів¹ — до берега Десни

— А раніше ви припхатися не могли?

— Тобі, дядя, не один чорт? Ти ж на посту, все одно не спиш.

Немолодий вартовий з нашивками єфрейтора зняв з плеча берданку². Зробив це спокійно, навмисне повільно, немов виконував театральний етюд. Дуло наставив на запряженого в ломового воза битюга, показово клацнув затвором.

— Еге, на посту, — мовив у тон. — І зараз на правах вартового застрелю тебе, такого нахабного. Мені за це нічого не буде. Або буде — у місто відпустять. До дівок у бордель.

— Не знаєш ти караульного статуту, дядя. Поганий з тебе вояка. Гляди, не до дівок підеш. На губу³. Чи взагалі під трибунал.

То пригрозив вусатий унтер-офіцер. Заступивши коня, він став перед дулом, випнув груди вперед і запхав руки глибоко в кишені. Його слова збентежили вартового. Він глянув на свою гвинтівку, мовби з нею справді було щось не так. Затим обмацав поглядом по черзі кожного з трійці. Зиркнув на коня, найбайдужішу істоту серед прибулих. Нарешті — на місячне, рясно всипане зорями небо, що дозволяло очам звикнути до ночі швидко й не дати нікому приспати, обдурити себе. З вартовим на посту може не коритися навіть старшому офіцерові, а тут — унтер паршивенький.

— Ти, червивий, мене судитимеш?

— Не я, дядя. Військовий трибунал. Польовий суд, за законом воєнного часу, — впевнено повів унтер. — Ну, застрелиш ти мене здуру. Так ось вони, — кивнув через плече на товариство, — порснуть у різні боки, що твої горобці. Ніхто не хоче підставляти лоба під дурну кулю. На фронті такого добра німаки відсиплють щедро. Тепер гляди, дядя. — Унтер ступив крок уперед, не виймаючи рук. — Доведеться

тобі начальству рапорт писать. Без цього ніяк. Хлопців, оцих, що зі мною, допитають неодмінно. Тікати вони не збираються, дезертирів швидше розстріляють, ніж тебе.

— Мене? — Вартовий уже нічого не розумів.

— Тебе, дядя, тебе. Тут є аж двоє свідків, котрі скажуть: стояв ти на посту біля складів зі стратегічним запасом продовольства, а дуру свою, — кивок на берданку, — не зарядив. Статут забув, інструкцію. Патрон має бути в патроннику. За таке в наш час трибунал.

— Ще й не за таке, — озвався з-за спини унтера ще один солдат.

— Тобі тут нудно стояти — так ми самі нудимося без діла. І начальство, бач, нудиться. Коли дали коняку, тоді й прибули. Служба, дядя. В тебе і в нас. Ніхто нас ні про що не питає вже два роки.

— Третій пішов, — додав ще один служивий, той, який примостився на передку й досі тримав віжки.

— Тьфу на вас. — Вартовий роздратовано сплюнув. — Морочите голову. Нічого, дай Бог, скоро в теплушки — і в Галіцію. Там на вас окопні воші зачекалися.

— А ти такий герой, що справді думаєш: пристроївся тут у тилу, біля складів, і тебе миша не вкусить?

Руки унтера повільно виринули з кишень галіфе.

Вартовий так само повільно підняв гвинтівку.

Дуло тепер дивилося на нього.

— Що тут таке серед ночі, мать вашу!

Вартовий розвернувся на різкий грубий голос, виструнчився, взяв берданку на караул. Унтер і двоє прибулих із ним солдатів стали купно, дружно козирнули невисокому пузатому фельдфебелю. Той виринув з-за рогу, йшов неквапно, перевальцем, так зазвичай тримають себе господарі території та становища. На ходу фельдфебель застібнув комірець кітеля, поправив пасок під пузцем і торкнувся револьверної кобури. Жести були радше армійською звичкою, ніж виявом погрози.

— Що сталося, Ковальчук? — запитав вартового.

— Так ось же, пане фельдфебелю, припхалися на ввірений мені об'єкт серед ночі, без документів, ще й при зброї...

— Зброї в нас нема, — відрізав унтер. — Поки проходимо вишколи, за межами казарм не належить. А ви, пане фельдфебелю, краще перевірте, чи не спить ваш Ковальчук на посту.

— Я не спав! — Заперечення звучало злякано.

— Тихо обоє! — гримнув фельдфебель. — Ти, унтере, мені тут не вказуй, бо я для тебе так само правильні слова знайду. Доповідай, як треба.

Прибулий знову кинув руку до козирка.

— Унтер-офіцер Переволоченського піхотного полку Дуров!

— Рядовий Пархоменко!

— Рядовий Селюк!

— Фельдфебель Винокуров, — відчеканив той за статутом, знову спростив тон. — Чого ти викаблучуєшся, Дуров? Тебе мобілізували з заводу Фельдмана⁴. Ти там у цеху стежив, як кишки миють. Цілий майстер, туди твою... Думаєш, як кишкомий, так дуже розумний? Гарикатися з вояка`ми при виконанні тебе ще не відучили?

— Винуватий, пане фельдфебелю. Більше не повториться.

— А більше й не треба, Дуров! За мною, кроком руш! Ковальчук!

— Так точно! — Вартовий знову виструнчився.

— Гляди в мене тут! — Винокуров суворо покивав пальцем.

— Так точно! — повторив вартовий і знову наставив берданку на солдатів.

Унтер і фельдфебель завернули за складський сарай. Трохи далі в місячному сяйві майоріла невеличка, збита з широких дощок караулка. Вони пройшли ще далі, минули дерев'яний нужник. І вже коли зайшли далеко в тил, фельдфебель просичав:

— Мені тут ще цирку бракувало! Робити нема чого!

— Ти, Вась, краще своїх солдатиків дрочи, — огризнувся унтер. — Густо балакають. Їм кажеш — зви старшого, бігом марш, а він тебе ще й переговорює.

— Не має права залишити пост.

— А сказати, де старший сидить, — повинен. Де такі грамотні солдати понабиралися?

— Там же, де ти знайшовся. Ти, Дуров, мені за цього віслюка додатково винен. Навмисне так усе перетасував, аби сьогодні саме Ковальчук заступив. Напарник його в караулці спить — теж я влаштував. Усе, як домовлялися. Так що, братець, позолоти.

Фельдфебель простягнув розчепірену п'ятерню.

— Отримаєш, як завжди. — Унтер легенько хлопнув по ній своєю розкритою долонею.

— Дулю з маком твоїй матері... — Винокуров не забрав руку. — Зараз я більше ризикую. Просив тебе — не жени коней, не треба так часто. Гляди, тут уже жандарми крутилися. Нюхають, нюхають, чотири випадки від кінця липня.

— Не можу, та й тобі не вигідно, — сказав Дуров. — Є наказ. За тиждень на фронт, усе, навчилися. Будемо прощатися, дядя. Як кажуть музиканти, зараз зіграємо з тобою прощальний акорд. Та й нема в мене зараз грошей. Сам же знаєш, вони, — кивок за спину, — наперед не платять. Усі розрахунки на місці.

Фельдфебель потер правицею пuzце.

— Погана новина.

— Сам в окопи не рвуся, — підхопив унтер. — Зараз ніхто вже не рветься. Не те, що два роки тому. Кричали уря-уря... — У його відтворенні звук нагадав качине крякання. — А німець-перець, бач, виявився не таким простим.

— Дав же государ своєму родичу⁵ під сраку в Галіції⁶, — заперечив Винокуров. — Може, й війні скоро кінець. Поки доїдете, кайзер лапки складе.

— Дивись там. На наш вік війни стане.

— Так мені війна вже ось-ось-о... — Фельдфебель чиркнув себе під горлом. — Тільки ж колись вона все одно скінчиться. Одразу у відставку подам. На будиночок до того часу нашкребу. Гарну таку хатку, щоб річку з одного вікна, а ліс із іншого...

— Хуторець.

— Отож, хуторець. — Винокуров на мить замріявся, поплямкав, швидко виринув із приємних думок. — Може, то й добре.

— Ти про що?

— Перерву взяти — добре. Нехай усе вляжеться, хай жандарми деінде нюхають. Пересиджу тихцем. Я, братець Дуров, біля складів не пропаду.

— Тобі б навіть краще, аби воювали довше.

— Сплюнь, — буркнув фельдфебель. — Доки війна, доти я на службі. Поки я на службі — нема в мене хуторка біля річки з лісом.

Скажу краще так: хай воюють собі стільки, скільки мені до голубої мрії треба. А там... — Він махнув рукою. — Виглядає, ми прощаємося?

— Може, й назавжди.

— Тю на тебе. Такі, як ти, Дуров, на фронті між кулями прослизнуть. Знаєш, як зроби? — Винокуров ступив зовсім близько, зашепотів: — У першому ж бою смоли собі в копито! — Долоня легенько хлопнула унтера по ляжці. — Є такі умільці. Хтось же попадається, таких стріляють на місці, без суду, як викривають. Тебе, братець Дуров, не вичислять. Ти... Ми з тобою більше місяця, вважай, усіх дуримо. Значить, пали собі в ногу, не бійся, кульгавим будеш — зате житимеш. Повернуть тебе назад, ще й матимеш пенсію, інвалід. Ти ж можеш знову сюди, під Чернігів, перебратися. Сам же казав, жінки нема, дітей теж, мамка з батьком померли. Ну їх, ті кишки, хай дурні миють. Ти... Ми ж тут, братець Дуров, усіх потрібних людей знаємо! Подумай, подумай...

Говорячи, фельдфебель термосив унтера за плечі.

Той слухав мовчки, не переривав. Чекав, поки словесний потік ущухне. По тому м'яко вивільнився, ступив назад, уперся спиною в складську стіну.

— Не загадуймо так далеко, — мовив тихо, дивлячись спільнику просто в очі. — Давай спершу справу зробимо. І на дно. Більше не побачимося, не зможу я. Те, що тобі належить, хтось із них, — кивок за спину, — придумає, як передати.

— Гляди, братець Дуров... — Фельдфебель теж перейшов на шепіт. — Обдуриш...

— І що зробиш? — обірвав унтер. — Скаргу напишеш? Жандармам поскаржишся? Мовляв, так і так, крали харчі разом, тепер ось спільник не поділився. Ви його зловіть, люди добрі, зніміть штанці, всипте батогів.

Винокуров поклав руку на кобуру.

— Стрільтимеш? Твій вартовий уже хотів. — Дуров тримався спокійно, впевнено.

— Папери давай, — відрізав фельдфебель, простягаючи правицю.

У темряві зашурхотів розгорнутий аркуш. Винокуров присвітив ліхтариком, уважно вивчив документ. Згортати не поспішив, стиснув

пальцями, помахав, мов хустинкою.

— А ну, братець Дуров, як я зараз оце порву? І нічого тобі цього разу не видам? Ну, перекортіло мені. Втратив ти мою довіру. Що скажеш? Куди скаржитися побіжиш?

— І для чого це? Вредний ви народ, хуторяни. Тому й не бачите далі хутора. Аби назло комусь, капость утнути яку, підлість.

— Хіба ти зараз не те саме відмочити хотів? Ич, лякає він. Грішми не наділить. Бачиш, я сам можу тебе налякати. Краще нам не гарикатися, братець Дуров. Хочеш розійтися — давай мирно зробимо. Краями, як кажуть. Аби лишилися задоволені одне одним. Не треба нам сваритися.

— Не треба, — погодився унтер-офіцер. — Я так, уголос мислив. Варіанти рахував. Усяке може статися.

— Давай краще, аби нічого не сталося.

Дуров промовчав. Винокуров знову роздивився папірець, уважніше приглядився до печатки. Обережно торкнувся її пучкою.

— Грамотно зроблено. Це й виручає, слід від мене відводить. Я ж, братець Дуров, найперше папери показую. То вже потім шукають офіцера, який під цією фільчиною грамотою підписався. Бланк же справжній. Давно хотів запитати, де береш.

— У канцелярії, — почув суху відповідь. — Це все, що тобі треба знати. І взагалі, забалакалися ми. Йди, керуй, нехай склад відчиняють. Вантажитися треба.

Поки їхали, проклюнулося сонце.

Цього року початок осені дощив недовго. «Бабине» літо впевнено вступило в права, але вересневі світанки вже були холоднішими. Що ближче підходили до Десни, то сильніше дошкуляли комарі. Прикрі комахи набридали навіть коневі — битюг пурхав, трусив гривною, раз по раз махав хвостом, навіть прискорив ходу. Від того віз підкидало в ямах сильніше, зробився чутнішим гуркіт. Пархоменко, який сидів на передку, навіть натягнув віжки, аби трохи стримати коняку.

Ближче до берега ще висіла біла густа пелена.

Дуров навмисне обрав такий ранній час. Туман слугував для трійці природним прикриттям. Щоправда, за дві години в казармах трубили підйом і устав вимагав бути на шиківанні. Але унтер проходив

маршрут уже не вперше, тож усе розрахував. Якщо процедура відбудеться вчасно, трійця встигне повернутися акурат до сигналу сурмача. Але Дуров зважав на будь-який розвиток подій, розумів: не все можна передбачити. Тож мав запасний план, який одного разу вже діяв. Для успішного втілення треба лиш підгадати день і час, коли чергує потрібна, перевірена людина.

Доводилося витратитися, та згаданий офіцер сам не належав до тих, кому подобається військова служба. Резервіста мобілізували, аби тягнув лямку служби в казармах, командував такими ж, як сам, мобілізованими. До всього був застарим для такого чину, проте підвищення треба ще вислужити. Єдина радість, яку мав, — не слали в окопи.

Щоправда, без жінки й двох дітей поручик сумував. Дуров дібрав потрібні акорди до поручикових струн. Того цілком удовольняло пояснення, що унтер і двоє солдатів бігають уночі самовільно до дівок у місто. Заспати під пухкими тепленькими дівочими боками не гріх, а за невеличку винагороду офіцер узагалі заплющував очі на порушення, котре, попри розташування в прифронтовій території, вважав дрібним.

З унтером легко домовився, бо чоловіки були майже однолітками, так само як і зі спільниками Дурова. Різниця у віці між чоловіками складала два-три роки в більший чи менший бік. Проте виглядали вони все одно трохи старшими. Одноманітний казармений побут утомлював, що відбивалося на зовнішності. Військова форма додавала солідності, ваги, але водночас трошки старила.

Унтер-офіцер і двоє рядових мали, окрім погонів, ще кілька виразних відмінних ознак.

Іван Дуров, уродженець Бердичева, перед війною поставив собі в єврея-дантиста золотий зуб, заплативши менше від справжньої вартості. Навзаєм він, повітовий чиновник, посприяв жидові з оформленням якихось важливих для того паперів. У суть прохання Дуров не вникав. Важливіше навести лад у власному роті, а заплатити значно менше, ніж викладають інші. Тепер унтер гордо блискав зубом, відчуваючи від того мало кому зрозумілу перевагу над оточенням.

Рядовий Микита Пархоменко, хитрий, кручений сільський дядько, підмайстер з млина, мав на лівій щоці биту віспою пляму, спадок дитинства. Він якось у нападі одкровення зізнався унтеру: мобілізація

врятувала від тюрми. Хазяїн збирався тягти робітника до мирового судді, бо виявив якомсь нестачу й з доброго дива повісив на першого, чия мармиза не сподобалася. Так, у всякому разі, запевняв Пархоменко, хоча Дуров мав усі підстави не йняти цьому рябому жукові віри.

Третій товариш, вусатий однорічник² Харитон Селюк, казав про себе: до війни служив телеграфістом на поштової станції. Міг би там і лишитися, але два воєнні роки загнали його в скруту. Як зізнався сам, на військову службу зголосився, бо тут годували, видавали одяг і білизну, до всього клали грошове утримання. Усі гроші Селюк вирішив посилати додому, в Прилуки, де лишилася жінка без дітей, зате з хворою матір'ю. Бажання заробити більше й звело однорічника з цим товариством.

Дорогою більше мовчали. Але патякати язиками дурно в їхньому вузькому колі взагалі не було заведено. Дуров цінував свій невеличкий гурт саме за таку важливу якість. Зазвичай говорив він, коли треба. Свою роль та коло обов'язків кожен знав і не оскаржував. Унтер вів перемовини, був мозковим центром. Солдати — робочими руками й охоронцями водночас. Поки не випадало нагоди, аби чинити комусь силовий опір, з чого Дуров тішився. Та все одно наперед проговорював можливість критичної, надзвичайної ситуації. А також — дії кожного.

Особливість їхнього становища була в тому, що жоден не мав при собі вогнепальної зброї. Тут Дуров зробив непростий, проте правильний вибір. Якщо вони раптом наскочать на військовий патруль чи, не дай Боже, їхня відсутність у казармах раптово впливе, самовільний вихід без зброї передбачає не надто серйозне покарання. Натомість залишення казарми зі зброєю — вже спроба дезертирства. Військово-польового суду не уникнути, трибунал гарантовано, і хтозна, чи не стукне кому в голову повісити дезертирів на острах іншим.

Пархоменко сильніше ляснув битюга віжками.

Завантажений мішками з цукром віз зник у прибережному річковому тумані.

На саморобній, маленькій, але доброті змайстрованій пристані нікого не побачили.

Дуров крізь зуби вилаявся. Витягнув із нагрудної кишені гімнастерки плаский годинник-«цибулину» на мідному ланцюжку. Клацнув кришечкою, глянув на циферблат. Ті, з ким домовлявся, уже мали чекати. Унтер звик плануватися й діяти, звіряючись із годинниковою стрілкою. Ще трохи — і час працюватиме проти їхньої трійці.

— Ну, і де? — озвучив його думки Селюк.

— Сиди крячкою, — буркнув роздратовано Дуров.

— А як не припливуть? — не вгавав однорічник.

— Не стій над душею.

Унтер зістрибнув із воза, по-хазяйськи поправив кілька верхніх мішків. Затим, не дивлячись на солдатів, спустився до води. Присів, мокнув руки, немов привітався з легкою прибережною хвилькою. Випростався, витер кисті об галіфе, ступив на пристань. Дошки ледь рипнули під вагою тіла. Дійшовши до краю, майже розчинившись у молоці туману, Дуров подався вперед, марно намагаючись роздивитися щось перед собою.

Завмер.

У тиші хлюпала об дерев'яні сваї вода. Противно дзижчали комарі. Десь щебетнула невидима пташка.

А потім удалині з'явився новий звук — працював мотор.

Він ставав дедалі гучнішим, вода зарябіла. Нарешті з туману вистромився ніс, а потім — річковим привидом виринула невеличка самохідна парова баржа. Мотор у цей момент заглушили. На ніс із кабіни вибіг молодик у картузі, сірому плетеному светрі й чорних штанях, заправлених у високі халяви чобіт. У русі підхопив міцний трос із петлею на кінці, перекинув через невисокий бортик. Дуров спритно підхопив, накинув на причальну пушку — місце для швартового кінця. Потягнув, допомагаючи пришвартуватися, але течія сама наблизилася баржу до причалу, зусиль тут багато не вимагалася.

Прибережна річкова хвиля легенько погойдувала суденце.

— Де вас носить? — гаркнув Дуров спересердя.

Матрос у картузі відмовчався. Озався інший, простоволосий високий чолов'яга у глухо застебнутому пильнику з каптуром. Він вибрався з кабіни механіка, промовив басом, рівно, без крику:

— Чого б я ото волав. Ти нерви бережи, солдатику, нерви.

— Ще гарикається. — Унтер сплюнув під ноги. — Сам же знаєш, час у нас казенний.

— Так і кораблик не мій.

Високий зістрибнув із палуби на причал. Руку Дурову не потиснув, замість того стукнув по плечу. Потім заклав руки за спину, зійшов на берег. Змірявши рядових байдужим поглядом, похлопав долонею найближчий до себе мішок.

— Скільки? — гукнув, не повертаючись.

— Як домовлялися. Двадцять два, — озвався з причалу унтер. — Хочеш — рахуй.

— Куди ж без того. Порахуємо, — кивнув високий. — Як зачнемо вантажити — так і полічимо. Не базікайте. Давай-давай, працюємо льовко.

Тим часом на палубі баржі з'явився й механік, вусатий опецьок у старому моряцькому кашкеті й шкіряній тужурці. Він спокійно ступив до матроса, той уже витягнув кисет, слинив цигарку. Механік терпляче дочекався своєї черги, також улаштував собі перекур.

— Не буде діла, Барбосе.

Нарешті високий розвернувся до Дурова.

— Щось не так?

— Ти знаєш порядок. — Унтер ступив ближче. — Спершу покажуй гроші.

— А раніше працювали на довіру, — дорікнув той, кого назвали Барбосом.

— Бо минулого разу, дядьку, я трьох червінців не дорахувався.

— Рахуй краще, — реготнув високий. — Чи, може, тобі нагадати, кому я тоді давав гроші в руки? Зі свого дружка й питай. Де він, до речі? Не бачу.

— Перевели. — Унтер обмежився таким поясненням. — Та кінців я зараз хоч як не шукатиму. Ми розходимося, це останній раз.

— Щось не так, солдатику?

— В окопи за тиждень. Вошам на корм. — Дуров знову сплюнув. — Мені нема вигоди сваритися через три червінці. Але якщо ти, Барбосе, мені їх просто зараз не повернеш, можеш забути про наступні обладки.

— Погрожуєш?

— Ані Боже мій! — Унтер артистично розвів руками. — Кажу ж, своє тут і тепер хоч як матимеш. Я — своє, без претензій. Та якщо надумаєш вести справи далі, домовляйся вже сам. Перекриєш нестачу, так уже й буде, підкажу, з ким у наших казармах потім можна мати справи.

— Ого. Естафету передаєш, так треба розуміти?

— Як хочеш, Барбосе, так і розумій. Тільки мій інтерес у цих двадцяти двох мішках — останній. Твій — навряд.

Старші кожної трійці торгувалися, стоячи між возом та баржею.

Двоє солдатів та матрос із механіком з напруженою цікавістю слухали й стежили за обома. Напруга, подібна до електричної, відчувалася в повітрі. Ще трохи — й обоє сипатимуть іскрами.

— Де ти такий взявся, солдатику? — мовив Барбос, витримавши паузу.

— Там уже нема, — цикнув Дуров крізь зуби. — То як, розвертати воза?

— Нікуди ти його не розвернеш, — гмикнув високий. — Хіба звалиш мішки в воду, на зло мені. Не лякай, вам щось треба робити з цим вантажем.

— Я за три червінці втоплю все. Не віриш?

— Вірю. Жадібний ти, солдатику.

— Вирішуй.

Не чекаючи відповіді, унтер махнув своїм супутникам:

— Харитоне, Микито! Ану, раз-два, взяли! У воду його!

Солдатів не треба було просити двічі. Якщо Пархоменко трохи вагався, Селюк скочив на землю без коливань. Підхопив мішок за краї. Не чекаючи підмоги, хвацько розвернувся, вправно закинув вантаж на спину. Ступив до берега крок, другий, третій.

— Стій! — не витримав Барбос. — Буде, погралися! Помірялися цюцюрками, солдатику. У тебе більша, переконав. Несіть на палубу, вантажте.

Однорічник глянув на Дурова.

Високий уже тягнув із кишені пильника пухкенький згорток, перемотаний бечівкою.

Унтер-офіцер прийняв, підважив на долоні, рвонув мотузок. З першого разу не розірвав, удалося лише за третім. Крекнув задоволено,

побачивши папушу асигнацій.

Не одразу зрозумів, що однорічник кинув мішок із цукром собі під ноги.

— Ти чого? — запитав, зиркнув на Пархоменка. — Не стій, Микитко, час казенний, сам знаєш. Бери бігом, раз-два!

Аж тепер до нього дійшло: Барбос уважно дивився на однорічника.

— Отак, значить, — протягнув неквапом. — Думає, не впізнаю в формі, з вусами та ще й у тумані. Ти за кого мене маєш?

— Хто? — Дуров остаточно перестав розуміти, що відбувається.

— Ти. — Високий не відводив погляду від чоловіка в солдатській формі, та говорив до унтера. — І він, — кивок на вусаня. — І ви всі. Де б ми ще зустрілися, Платоне Яковичу!

¹ Місцевість на північ від офіційної межі Чернігова, від назви однойменного села. В околицях розташована «казармена ділянка» — комплекс гарнізонних споруд. В описаний час на території казарм перебували переважно мобілізовані, які проходили недовгий вишкіл перед відправкою на фронт. (Тут і далі прим. авт., якщо не вказано інше.)

² Однозарядна гвинтівка, розроблена американським полковником Хаймом Берданом. Була на озброєнні Російської імператорської армії під час Першої світової війни, використовувалася для озброєння мобілізаційного резерву. Найпоширенішою була модель 1870 року.

³ Гауптвахта.

⁴ Кишково-мийне підприємство у Харківській губернії.

⁵ Російський імператор Микола II був родичем німецького кайзера Вільгельма II по лінії дружини. Це не завадило їм воювати один проти одного.

⁶ Улітку 1916 року на Південно-Західному фронті російська армія перейшла в наступ, відвоювавши залишену раніше частину Галичини і всю Буковину. Операція увійшла в історію як Брусилівський прорив. Після перемоги почалися розмови про повний розгром Австро-Угорщини.

⁷ У Російській імператорській армії — нижній чин, котрий зголосився на службу добровольцем і мав певні пільги. Зазвичай однорічники походили з освіченого прошарку.

РОЗДІЛ 2. ТЕЧІЯ

Униз по Десні

Далі все сталося одночасно, неначе кожен на березі й палубі виконував окремий наказ.

Однорічник махнув правицею — в долоні опинився кишеньковий револьвер «апаш».

Дуло цілилося на Барбоса. Та високий широким стрибком миттю вийшов з лінії вогню. Унтер Дуров не оговтався до кінця. Та зрозумів — зброя в рукаві того, кого дотепер вважав своїм спільником і таким самим, як Пархоменко, солдатом. Тож відчув загрозу й гарматним ядром полетів на Платона, набичивши голову. Своєю чергою, битий сільський книш Пархоменко забіг за воза, не маючи наміру й бажання встрявати в бійку.

Механік і матрос дружно викинули цигарки.

— Заводь! — ревував Барбос, задкуючи до причалу й тягнучи револьвер з-за паска, відкинувши полу пильника.

Двічі просити механіка не треба було. Він кількома стрибками перетнув палубу, зник у кабіні. Тим часом Платон Чечель, якого в казармах називали Харитоном Селюком, перемкнув увагу на унтера — той пер тараном, довелося ухилитися від прямої атаки. Розвернувся в русі незграбно, нога підломилася, заточився й втратив рівновагу. Побачивши, що зрадник упав, Дуров кинувся до нього, копаючи носакон із усієї сили та цілячи в голову. Платонові дивом удалося вберегти череп, але другий гарматний удар таки влучив у бік.

Заквоктав мотор баржі.

— Кінець! Кінець, ідіот! — кричав Барбос, стоячи на краю причалу.

Канат уже встиг натягнутися, сіпнув причальну пушку.

Матрос не втримався на рівних, незграбно рухнув на палубу.

— Назад! Повний назад! — гукнув високий, розмахуючи револьвером.

Чечель ривком перекотив тулуб, виходячи з-під третього удару.

Унтер замахнувся надто сильно. Нога не знайшла цілі, пробила порожнечу. Тепер не встояв він, завалився поруч із мішком.

Баржа пихтіла, задкуючи.

Канат послабшав, провиснув.

На рівні Чечель і Дуров скочили водночас. Тепер кружляли один перед одним, мов борці на рингу, нагнувшись та витягнувши розставлені руки. Унтер став так, аби відгородити Платона від причалу. Позицію обрав не навмисне, навпаки — баржа вилетіла з голови, у цей момент переймала його найменше. Так само як навантажені на возі мішки з краденим цукром.

— Та де ж ти взявся... — сопів він, дивлячись на супротивника й тяжко дихаючи. — Хто такий... Фараон... Домовимося...

— Сам же не віриш, — видихнув Чечель. — Амба, Ваню. Гаплик. Краще не рипайся.

— Отак, значить... — Унтер розправив плечі. — Микито, твою мати! Ззаду заходь!

Заклик лишився непочутим. Сільський розум підказав Пархоменку інше. Замість битися солдат позадував до верболозу, для чогось скинув широкий пасок, пожбурих убік. Сам занурився в туман, котрий уже проріджували світанкові промені, і зник, мовби не було.

— Сука! — заволав навздогін йому Дуров.

А потім кинувся у вирішальну атаку.

Позад нього матрос уже скочив на причал. Звичним спритним рухом відчепив кінець, кинувши канат під ноги. Барбос широким стрибком заскочив на борт, товариш наслідував його приклад.

— Хо`ду! — гаркнув високий. — Повний вперед!

Мотор чхнув.

Баржа завмерла, деснянська течія повільно крутила суденце на місці.

— Якого чорта?! — Барбос сильніше стиснув руків'я револьвера, наче справді вирішив застрелити механіка.

Чечель фіксував дійство на воді боковим зором, через голову Дурова.

Уже цілком контролюючи себе та власні рухи, він пірнув під кулак унтера. Знову довелося відскочити, руки противника мелькали, мов лопаті млина. Унтер далі вперто стримався між Платоном та берегом.

Мотор баржі знову гучно чхнув.

— Набрид, — процідив Чечель.

Дуров не встиг нічого зрозуміти й вжити заходів — куля «апаша» пробила праве коліно з близької відстані. Заревівши від пекельного болю, унтер завалився на прибережну травичку, наче зламана дерев'яна іграшка. Платон не обійшов ураженого ворога — підштовхнув, прискорюючи падіння, перестрибнув, помчав до причалу.

На баржі озирнулися на звук пострілу.

Барбос стрельнув у відповідь, скинувши руку, не цілячись, навмання. Захисні рефлекси змусили Платона шарпнутися вбік. Від того знову мало не втратив рівновагу, та втримався, руху не припинив.

Мотор радісно й рівно запрацював.

Баржу сіпнуло — механік одразу наддав швидкості. До такого пасажири не готувалися — впали на палубу обидва, бо намагалися схопити і втримати один одного. Чечель дістав останній шанс — і використав.

Набравши максимально можливу швидкість, пролетів причал. Відштовхнувся від краю. У відчайдушному стрибку подолав відстань між причалом та палубою, втрапивши в проїму між бильцями на кормі.

Тепер він тримав обох під цівкою.

— Повний назад, — мовив рівним голосом. — Командуй повний назад, Кобелев.

— Ти ба. Згадав, — озвався Барбос.

— Я й не забував. Командуй, припливли.

— Може, разом попливемо, Платоне Яковичу?

— Можемо, — легко погодився Чечель. — Тільки туди, куди скажу.

— Давай!

Вигук грянув різко. Платон не встиг зрозуміти, кому й що робити наказує старий знайомий. Коли дійшло, було запізно. Барбос та його спільник у светрі й уже без картуза, за командою покотилися врізнобіч. Чечель іще міг узяти ситуацію під контроль, але втрутився механік — витиснув зі старенького мотора все, на що той спромігся.

Різке прискорення сильно гойднуло палубу.

Платон напружив ноги й розвів руки, аби втриматися. Йому вдалося, та він утратив контроль. Супротивники вже стояли на рівних і, не змовляючись, кинулися з двох сторін. На ходу Барбос підняв

револьвер, котрий дивом лишився в правиці. Чечелю вдалося відступити, наступним кроком стрімко атакував. Руків'я «апаша», зроблене у вигляді кастета, вдарило нападника по кисті, обеззброївши. Але відбити атаку з протилежного боку не встиг — моряк вправним кроком дістав його вилицю.

Туманну білизну в очах затьмили різнобарвні дрібні зірочки.

Наступний удар змусив позадкувати до краєчка борту.

Баржа виконувала поворот довкола осі. У цьому місці береги Десни трохи звужувалися, можливості для маневру було менше. Механік перемкнув важіль, аби судно могло трохи здати назад.

У голові ще шуміло.

Черговий удар Платон міг пропустити. Палець шукав спуск, не знаходив. Поки оговтувався, хитався подібно до маятника. Нарешті спуск знайшовся — але запізно. Руку підбили знизу, куля розпорола туман над головами.

А потім Чечель полетів через борт.

Шубовсть.

Вода була вже не літньої температури, але й не крижана. Впавши незграбно, спиною вперед, Платон зміг згурпуватися, пірнувши. Солдатський кашкет з голови злетів ще раніше, але форма, й головне — чоботи, сковувала рухи пловця. Ще більше заважав «апаш», хоча Чечель і розтиснув руку. Маленький револьвер зараз теліпався на спеціальному пристрої, бив краєм долоню й узагалі не був придатний для подальшого застосування: річка свою справу зробила.

Виринувши, форкнувши й викашлявши воду, Платон побачив просто перед собою розвернуту корму баржі. Взявши потрібний курс, суденце вже набирало швидкість. Наздогнати її вплав здавалося марною спробою й цілковитою дурнею. Але щойно Чечель змирився з цією думкою, вгледів у метрі від себе краєчок буксирного ланцюга. Не сушачи голову, як і чому ланець опинився у воді, Платон зробив кілька сильних гребків, зачепив ланцюгову ланку спершу двома пальцями, тут же — схопив жменею, ще трошки — і підтягнувся, тримаючись обома.

Баржа йшла за течією вниз.

Чечель учепився ще міцніше, витягнув ноги якомога далі, ліг на воду. Зараз не було іншого виходу, окрім віддатися течії, перевести подих,

трохи перепочити, зібратися на думці. Навіть у такому, не надто вигідному для себе становищі Платон спробував пояснити собі, чому кинувся навздогін, хоча з чистим серцем міг того не чинити.

Відповідь знайшлася швидко.

І не здивувала, адже таке пояснення своїм учинкам Чечель мав завжди.

Азарт.

Кураж.

Непереборне бажання довести до переможного кінця навіть найбезнадійнішу справу.

Платон подався вперед. Течія стала в пригоді, підштовхувала ззаду. Вода робила тіло легшим, хоч мокрий одяг не додавав зграбності. Чечель глибоко вдихнув, на видиху кинув тулуб уперед і вгору. Ривок допоміг підтягнутися вище, тепер він уже не лежав на воді — висів на буксирі, вчепившись у ланцюг обома руками й напруживши м'язи до болю в кісточках пальців.

Перевівши подих, поліз іще вище. У якийсь момент баржа завернула, механік ловив примхливу деснянську течію. Від того борт гойднуло, мокрі руки ковзнули донизу. Чечель не стримав розпачливого зойку, обм'якнув, зробився трохи легшим. Це дозволило пригальмувати, стримати падіння. Наступної миті Платон відновив спробу, випростав ліву руку так високо, як міг, водночас переніс основний тягар на праву. Щойно лівиця схопилася за ланку, він підкинув себе, використовуючи руку, як важіль, і перехоплюючи правицею ланку ще вище, уже під самим краєм борту.

Не давати собі передиху.

Чечель повторив маневр. Тепер він висів між заднім бортом, ноги ковзали по воді, течія збивала круг них білі буруни. Гойднувшись, Платон у наступному ривку зміг учепитися лівою п'ятернею за край над головою. Пальці наштоткнулися на низеньке бильце, що огороджувало борт, рука миттю вчепилася в метал. Лишалось перехопити правою — і ось Чечель уже теліпався, тримаючись за суденце.

Видих.

Не чекаючи, поки руки затерпнуть, Платон підтягнувся. Махнувши в повітрі правою ногою, закинув так високо, як зміг. Перша спроба не

вдалася. Та друга дозволила зачепитися. Знову ривок, тепер підважувала нога. Відчувши — тримається міцно, Чечель розтиснув праву руку, кинув вище, схопив верхню перетинку огорожі. Ще зусилля, ще...

Платон видерся на борт, перекинув утомлене тіло на палубу.

Молочна пелена туману тим часом перетворилася на клоччя. Ранкове сонце впевненіше вступало в права. Але біла обгортка досі ховала баржу, хай не так щільно. Чечелю це підходило: за інших обставин його маневри вже помітили б.

Він став навкарачки.

Труснув головою.

Довкола натекла чимала калюжа. Платон сплюнув воду, зиркнув на вимочений «апаш», що далі сиротливо звисав із правого рукава. Нарешті зміг відчепити. Першим поривом хотів викинути за борт. Ураз передумав, повернувся набік, запхав у мокру кишеню солдатських галіфе.

Випростався.

Обтрусився, нагадавши собі чомусь пса після купання. Рушив хиткою палубою до кабіни. Ішов обережно, та не надто стерігся. Рано чи пізно його мусять побачити, Чечель і сам того хотів. Та краще хай пізніше, після акробатичних вправ йому потрібна була невеличка фора.

Матрос у светрі виринув із туману раптово. Кроки приглушили шум мотору та плескіт води по обидва боки баржі. Платон виграв кілька секунд, адже, на відміну від супротивника, готувався наштотхнутися на когось із трійці. Матрос укляк, побачивши перед собою водяника. Крикнути не встиг — Чечель ударив першим, ногою нижче поясу, чхаючи на будь-які правила ближнього бою. Противник зойкнув, затиснув руки між ногами, опустився на коліна. Короткий зама`х — матрос умився юшкою, рука одразу ж схопилася за розбитий ніс. Третім ударом, уже копняком, Чечель звалив матроса на палубу, вивівши з ладу на тривалий час.

Переступив через лежачого.

Той, кого кликали Барбосом, уже мчав на звуки.

— Ти...

— Я, — підтвердив Платон.

Барбос спритно відскочив назад, під прикриття туману. Звідти наступної миті гримнуло, та Чечель готувався до пострілу, передбачив — вчасно вийшов із лінії вогню. Постать маячила попереду, мов привид, і Чечель не чекав, поки стрельне вдруге. Кинувся вперед, нагинаючись, падаючи Барбосові під ноги, котячись колобком.

Той втратив рівновагу не так від несподіванки, як від чергового сильного руху палуби — хитра течія вкотре змусила баржу виконати поворот. Гепнувшись на дошки, Барбос не пустив зброю. Наступної миті револьверне дуло вдарило Платона в лице, розпоровши брову над лівим оком.

— Н-на-а! — ревнув Чечель.

Кулак дістав спершу Барбосове вухо. Потім врізався в середину писка. Злість та азарт додали сили, Платон сипав удар за ударом, розбиваючи обличчя супротивника в кров. Одночасно вдалося викрутити револьвер, Чечель перехопив його так, аби лупати руків'ям.

Він зводив тут і тепер свої давні рахунки.

Щойно Барбос обм'якнув і затих, лиш крекчучи, Чечель розпрямився. Підніс зброю ближче до очей, перевірів заряд. По тому взяв напереваги, пішов до кабіни.

Механік напевне чув крики назовні. Але так само напевне знав усі хитрощі деснянської течії. Знання не дозволили йому кинути стерно й лишити суденце без керування. Наслідки були б значно гіршими. Тож механік поклався на те, що компаньйони вдвох вирішать усі труднощі швидше й без його допомоги. Нічим іншим Платон не міг пояснити, чому механік лишився на своєму місці.

Побачивши наведене дуло, він пустив стерно, повільно підніс руки на рівень плечей.

— Краще тримай, — наказав Чечель.

Механік підкорився.

— Мене змусили, — бовкнув про всяк випадок. — Я не з ними.

— Ага, тебе, нещасного, катували, — кивнув Платон. — Жінку з діточками тримають заручниками в холодному підвалі.

— Жінку й діточок годувати ж треба, — одразу підхопив механік. — Пустив би ти мене, га?

— Що матиму?

— А скільки треба? — Питання прилетіло миттю.

— От же ж ти дурило, — зітхнув Чечель. — Мені, аби ти знав, до всіх ваших обладунків діла нема. Крадіть одне в одного, хоч удавіться. Тільки ж цукорець оцей і все, що ви тягнули, — воно ж від людей взято. Від таких, як ти й жінка твоя. Та ну, з ким би я ще балакав. — Дуло сіпнулося вгору. — Де тут найближча пристань?

— Скоро буде.

— До неї прав. Доставиш без пригод, будеш слухняним — пожалію. Скажу, дурило, що ти не з доброї волі в це вкрутився.

— Не з доброї, не з доброї! — зачистив механік. — Їй-Богу, ось тобі хрест!

Він зібрався перехреститися, але Чечель суворо тупнув.

— Тримай стерно, дурило! Богом він клянеться! Потім помолишся, зараз на берег треба.

Звідси сюрпризів не буде.

Лишивши механіка в кабіні робити роботу, Чечель подався на палубу.

Треба ж іще тих двох стриножити.

РОЗДІЛ 3. ЦИВІЛЬНИЙ НА ВІЙСЬКОВІЙ СЛУЖБІ

Чернігів, з Валу⁸ — до Земельного банку

Денщик полковника Якушева знайшов Платона у Костянтинівському парку⁹, в буфеті.

Чечель мешкав недалеко, в «Олександрівському»¹⁰, у найдешевшому, за сімдесят п'ять копійок на добу, номері. Інший на його місці вже звивався б вужем, вибиваючи собі дорожчі апартаменти. Але Платон і раніше, до війни, не вередував та не відзначався вибагливістю. Нині тим більше, із суттєвими змінами у становищі вигнанця, тішився: через сім років знову живе за казенний рахунок.

Вітер мандрів заносив Чечеля сюди й до війни, і він пам'ятав: ресторація при готелі відчиняла гостям двері зранку. Але вже два роки, як переїхала у власне приміщення — недалеко, на Єлецьку. Тож снідати Платон ходив у парк, у буфет Панкова¹¹. Оголошення запевняло — тут годують під особистим наглядом власника, і Чечель мав нагоду переконатися в цьому.

Сніданки подавали з одинадцятої, що було для нього запізно. Тож зустрівся з паном Панковим особисто, виявив глибоку пошану, як наслідок — домовився, що для нього накриватимуть на півгодини раніше. Ще й готували не одну страву, зазначену в сніданковому меню. Платон платив тридцять п'ять копійок замість четвертака, і буфетник подавав персонально, ще й підсідав сам, аби обговорити за кавою новини з театру воєнних дій.

Денщик начальника гарнізону поважно, випнувши колесом груди, промовив:

— Пакет від їх благородія!

Поява, як і конверт із сургучною печаткою, справила на власника буфету потрібне враження. Це додало поваги до столовника в формі

звичайного собі земгусара¹², яку зараз носив Чечель. Незначне на перший погляд дійство в очах пана Панкова здавалося справою державної ваги, не менше. Ще й цілком таємною, бо не стримався, спитав:

— Секретний?

— Зараз глянемо, — так само втаємничено відповів Платон.

Зламав сургуч. З величенького прямокутного конверта видобув невеличкий, складений удвоє папірець. Розгорнув, пробіг очима написане речення. Перечитав ще раз, хоч нічого незрозумілого не побачив. Заховав записку в нагрудну кишеню, зиркнув на денщика.

— Передай їх благородію — зараз буду.

— Секретні справи? — підморгнув буфетник, щойно посильний пішов.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ